БЕЛАРУС

Выдае Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне у ЗША
Published by Byelorussian - American Association, Inc.
Address — Адрыс: Byelorussian-American Association, Inc.
385 Alabama Ave, Apt. 17, Brooklin 7, New York, U. S. A.
Падпіска на год $ 2.50 — Subscription per year — $ 2.50
Рэдагуе Рэдакцыйная Калегія

PRICE 10 ¢ ЧАСАПІС БЕЛАРУСАУ У З. Г. А. BYELARUS — WHITERUTHENIAN (BYELORUSSIAN) NEWSPAPER IN THE USA 10 ЦЭНТАЎ

Год IV. № 8 (32) 18 Красавіка 1953 г. NEW YORK, N. Y., U. S .A. April 18, 1953 Vol. IV. № 8 (32)

Дзівосы Крамля

Апошнія падзеі ў Крамлі гэтак задзівілі дэмакратычны сьвет, што некаторыя ягоныя палітыкі й журналістыя навет пачалі гаварыць аб „цудах" нашых часоў, да таго спасылаючыся на сьв. Апостала Мацьвея! Запраўды, сталіся дзівосы не малыя! Шмат дадзеных гаворыць аб тым, што Сталіну нехта дапамог памерці, ўжо не гаворачы пра Готвальда, які захварэўшы на маскоўскі катар, і трапіўшы пад апеку крамлёўскага лекара, вярнуўшыся ў Прагу, разьвітаўся з жыцьцём. На паховінах Сталіна ягоныя вучні Маленкаў, Бэрыя й Молатаў як быццам забыліся, што яны хаваюць найбольшага, найгеніяльнейшага, найдаражэйшага настаўніка, „сонейка", й г. д. Яны зусім ня дзякавалі яму, не прысягалі ,навет не прыгадалі, што „сонейка" закацілася, як быццам навет не шкадавалі яго! Пасьля-ж паховінаў сталася й такое дзіва, што „Правда" толькі ў колькіх словах абвесьціла аб сьмерці таго, хто быў дагэтуль усім! І гэтыя факты гавораць аб тым, што Маленкаў, Бэрыя, Молатаў, а можа й іншыя мусілі ведаць аб тым, як паміраў іхні ідал. Але напэўна ня ведаў аб гэтым Готвальд, які крыху пасьпяшыўся зьліквідаваць сваіх „дактароў", за што й захварэў на крамлёўскі „катар" а да таго яшче й расплакаўся на паховінах свайго запраўднага бацькі!

Пасьля паховінаў „бацькі" дзівосы пасыпаліся, як сьнег зь неба: зьніжэньне цэнаў, амністыя, звальненьне „шпіёнаў, дывэрсантаў і агентаў" — дактароў, згода на абмен раненымі й хворымі палоннымі ў Карэі, вызваленьне амэрыканскіх і ангельскіх інтэрнаваных, зусім іншы тон Вышынскага ў ЗН ды інш. Словам, воўк як быццам пачаў ператварацца ў ягнятка!

Калі возьмем гэткія дзівы, як зьніжэньне цэнаў, амністыя ды абмен раненымі й хворымі палоннымі ці іншы тон Вышынскага, дык гэта лёгка сабе выясьніць жаданьнем новых крамлёўскіх валадароў аблегчыць сваё палажэньне на нутраным і вонкавым фронце дзеля належнага падзелу спадчыны памерлага дыктатара. Бо ў мамэнт ягонае сьмерці новыя валадары страшэнна, відаць, баяліся непакояў, або навет паўстаньняў сярод сваіх паняволеных. Страх гэты быў ў іх гэткі вялікі, што яны самы ці раз перасьцерагалі падданых перад панікай, заклікалі да адзінства й послуху новым уладаром і толькі дзеля гэтага страху прымушаныя былі нешта даць разжаленым масам. З іншага боку, не падзяліўшы яшчэ спадчыны, належна не замацаваўшыся, яны былі прымушаныя пайсьці на нейкія ўступкі й на вонкавым фронце — даць згоду на абмен раненымі й хворымі палоннымі ў Карэі, звольніць некалькі інтэрнаваных чужаземных дыпляматаў, місіянэраў і журналістых, ды навет запрапанаваць аднаўленьне перарваных перамоваў аб замірэньні ў Карэі.

Дзеля таго, што ў сувязі з гэтымі „новымі" чынамі крамлёўскіх галавароў дэмакратычны сьвет пачаў ужо гаварыць аб „новым ветры" з Масквы, нам хочацца прыгадаць гэтта частае здарэньне ў часе розных выбараў: кандыдат задобрвае сваіх выбаршчыкаў ня толькі абяцанкамі, але часта подкупам ды... гарэлкай! І чым болей ён адурманьвае наіўных выбаршчыкаў, тым горшым будзе іхным прадстаўніком! Нажаль, дэмакратычны сьвет усё яшчэ мала чым розьніцца ад гэткіх наіўных выбаршчыкаў! Бо ўжо навет зьявіліся галасы ня толькі нейкіх там журналістых, але й адказных палітыкаў, што, вось дзеля „новае" палітыкі Крамля трэба пачаць абніжаць прадукцыю зброі. Бо Масква, бачыце, ужо вайны ня хоча, з ёю ўжо можна дагаварыцца! Нам здаецца, што такія думкі не зьяўляюцца толькі выразам наіўнасьці й дзяціннага разуменьня бальшавізму як такога, бо мы ўжо не жывем у 1917-20-х гадох — а ёсьць вынікам слабое працы належных органаў дэмакратычных дзяржаваў. Ды таму, што такія органы ўсёж працуюць, трэба спадзявацца, што „кітайскія" падзеі хіба ня стануцца неўзабаве „індыйскімі!"

Што дэмакратычны сьвет павінен нязвычайна ўважліва й паважна ставіцца ня столькі да збраеньняў ці матарыяльнае моцы крамлёўскіх валадароў, бо ў гэтым яны ніколі не зраўняюцца з Захадам, але ў першую чаргу да іхных палітычна-псыхалягічных крокаў, у якіх дэмакраты дзеці ў параўнаньні з бальшавікамі, — сьветчыць найбольшае дзіва Крамля пра звальненьне „шпіёнаў і агентаў заходніх імпэрыялістых і сыяністых" — арыштаваных калгадзе дактароў. Тут навет чалавеку, што належна разумее бальшавікоў, галава закруціцца! Бож ніхто не паверыць таму, што ані новае палітбюро, ані тым болей гэткі Бэрыя ня ведалі прычынаў і ўсяе справы арышту гэтых людзей! Таксама як ніхто не паверыць, што сам Бэрыя не ламаў робры, не адбіраў розум ці аднэй сотні нявінных ахвяраў! А тое, што ён падпісаў тысячам нявінных прысуды сьмерці ці вечнае катаргі, ведамае ўсяму сьвету і аб гэтым ён сам перадусім найлепей ведае. І вось сталася нешта запраўды незразумелае. Сталася нешта, чаму бы ніхто на сьвеце ніколі не паверыў: крамлёўскія валадары прызнаюцца, што арыштаваныя дактары — нявінныя, што іхныя „прызнаньні" былі вымушаныя недазволенымі сродкамі (!). Што тая даношчыца, фэльчарыца Цімашук - жонка аднаго з арыштаваных прафэсароў, якая ўжо атрымала была ордэн Леніна за „разоблачение врагов", пазбаўленая ордэну й арыштаваная, што самы міністры бясьпекі — Румін і Ігнацьеў, якія кіравалі гэтымі арыштамі, таксама маюць быць арыштаваныя!

Вось гэтыя апошнія дзівосы выклікаюць найбольшае зьдзіўленьне! На першы пагляд выходзіць так, што зьмеі й далей пажыраюць зьмеяў, таму тут нічога новага. Але, што яны робяць гэта такімі спосабамі сьветчыць або аб іхняй сьмяротнай слабасьці й разгубленасьці, або аб вялікай барацьбе за „права" заняць непадзельна пасад памерлага дыктатара.

Аднак, згаданыя дзівы ня значаць, што небяспека для чалавецтва мінула, што стары бальшавізм сканаў. Ён зусім яшчэ ня думае здаваць сваіх злачынных пазыцыяў і бяз бою іх ня здасьць. Яшчэ шмат дзівосаў з яго-

(Канец на 2 бач.)

Для »Голасу Амэрыкі« няма Беларусі

Пад гэткім загалоўкам у украінскай газэце „Свабода" быў кагадзе зьмешчаны артыкул, у якім аўтар дзівіцца й абураецца з прычыны нікому незразумелага факту, што радыё „Голас Амэрыкі", створанае дзеля антысавецкай прапаганды за зялезнай заслонай, упарта ня прызнае права беларускаму народу й беларускай мове мець у згаданым „Голасе" і свой голас, ня гледзячы на дзясяткі высланых мэмарыялаў і шматлікія інтэрвэнцыі блізу ўсіх беларускіх чыньнікаў ды арганізацыяў з усяго сьвету. Аўтар артыкулу, сп. Кэдрын піша:

— „Акцыя дасьледнае сэнацкае камісіі сэнатара МэкКарты ў справе аздараўленьня апарату Голасу Амэрыкі ад камуністычных уплываў ізноў паставіла на парадку дня пытаньне гэтае дзяржаўнае прапаганднае ўстановы. Нас у даным выпадку менш цікавіць шырокі комплекс пытаньняў, зьвязаных з агульнаю амэрыканскаю афіцыйнаю радыёпрапагандай, ейным накіраваньні й палітыцы, а практычная роля у даўгой „халоднай вайне" ды роля ў выкананьні амэрыканскіх плянаў „псыхалягічнай стратэгіі". Тэмаю гэтых радкоў — адна прорва ў плянаваньні й вядзеньні Голасу Амэрыкі: дачыненьні гэтае ўстановы да Беларусі й беларусаў.

Праўда, можна было-б адказаць зусім коратка, што згаданыя дачыненьні Голасу Амэрыкі — ніякія. Голас Амэрыкі ня мае беларускіх перадачаў, а ці выкарыстоўвае беларускую тэматыку у сваіх іншамоўных перадачах — можна сумлявацца. Сам гэты факт нязвычайна характарыстычны і яшчэ больш характарастычны галоўны аргумант, чаму трэцяя паводле памераў падсавецкая нацыя зусім пагарджаецца ўстановаю, прызначанаю супрацьрзеяць савецкай прапагандзе, пашыраць праўду аб Амэрыцы і старацца прыдбаць ёй прыяцеляў за зялезнаю заслонай. Гэткім аргумэнтам ёсьць цьверджаньне, што „усе беларусы і так разумеюць расейскую, польскую ці інш. мовы і таму адмысловы беларускі аддзел у Голасе Амэрыкі непатрэбны".

Памінаючы абсалютную няправільнасьць гэткага цьверджаньня, яно сьветчыць аб прост клясычным неразуменьні псыхікі эўрапэйскіх этнічных групаў, асабліва ўсходня-эўрапэйскіх, вельмі чулых і можа навет перачуленых на пункце шанаваньня іхных нацыянальных асаблівасьцяў і прыкметаў, у першую чаргу — мовы. Верыць, што можна кагось прыхіліць да сябе, сьведама прамаўляючы да яго моваю аднаго з ягоных найбольшых гістарычных і палітычных сучасных ворагаў (Расея, Польшча), — гэта запраўды больш чымся наіўнасьць!

Чаму-ж легкаважыць сабе Беларусь ды беларусаў да тае меры, каб стаўляць іх па-за межы сваіх прапагандных уплываў?

Як ведама, афіцыйная савецкая статыстыка лічыць колькасьць беларусаў на 8-10 мільёнаў (у запраўднасьці-ж нас — да 18 мільёнаў — Рэд.) і пасьля расейцаў ды ўкраінцаў гэта трэцяя найбольшая этнічная група ў СССР, што засяляе кампактнаю масаю прастору ў звыш 200 тысяч квадратных міляў. Геаграфічна Беларусь ляжыць на мяжы сярэдняе і Усходняе Эўропы, а сама сталіца СССР — Масква — „Сэрца й розум" расейскага імпэрыялізму ды ягоны сымбаль, ляжыць усяго ў адлегласьці 150 ам. міляў ад усходніх межаў этнаграфічнае беларускае прасторы. Мімаволі кідаецца ў вочы вялізарнае стратэгічнае значаньне Беларусі ды патрэба мець ейнае жыхарства поўнасьцяй і бяз усялякіх засьцярогаў па баку Захаду. Лягічна, амэрыканская замежная прапаганда павінна была-б асабліва дбаць аб беларускай праблематыцы ды глыбака задумляецца, над пытаньнем, як ізаляваць беларускі народ ад уплываў маскоўска-бальшавіцкай атруты. Гэтая лёгіка тым яскравейшая, што самы бальшавікі паказваюць сьвету, а перадусім Амэрыцы, дзе ляжаць нэўральгічныя пункты іхнае імпэрыі.

Самы-ж бальшавікі сьцьвярджаюць, што Беларусь мае для іх вялізарнае значаньне ды можа згуляць — побач з Украінаю — першарадную ролю ў змаганьні паміж усходам і захадам. Да таго-ж абедзьве гэтыя краіны -- мэта найбольш зацятае й непераборлівае камуністычнае прапаганднае кампаніі й хіба толькі яшчэ Каўказ можа быць параўнаны зь імі, як ахвяра маскоўскага наступу. У падсавецкай БССР ёсьць аж пяць радыёстанцыяў (Менск, Гомель, Віцебск, Баранавічы й Магілеў) з перадачамі блізу вылучна ў беларускай мове ды із зместам — пераважна проціамэрыканскім. „Прапаганда ненавісьці" плыве шырокаю ракою ў беларускай мове і з беларускіх станцыяў, кіраваная плянава й сыстэматычна маскоўскімі валадарамі. Гэтай самай мэце прысьвечаныя й каля 200 беларускіх часапісаў із звыш мільённым тыражом. „Амэрыканскі імпэрыялізм" там бязупынна малюецца, як „найбольшы вораг беларускага народу".

Але гэтым савецкі прапагандны апарат у Беларусі не абмяжоўваецца. Н. Патолічаў, сакратар ЦК КП Беларусі сам аўтарытэтна прызнаўся на балонках маскоўскае „Правды", што партыя мае ў Беларусі 100.000 прапагандыстых, што становіць па адным бальшавіцкім агітатары на кажныя 50 жыхароў, з малымі дзецьмі разам. Ясна, што гэтая агітацыя ды прапаганда ахапляе й тэатры, клюбы, кіно, школы, уціскаецца ў хаты, у сем'і. Яе мусіць глытаць і ёй мусіць жыць кажны жыхар краіны, бо яна скрозь і ўсюды й ратунку ад яе няма нідзе.

Усё гэтае ня можа быць няведамым вышэйшым амэрыканскім чыньнікам. Яшчэ перад арганізаваньнем Голасу Амэрыкі, калі гэтая ўстанова была адно заплянаваная амэрыканскім урадам, правільныя інфармацыі ад некаторых прыяцеляў паняволеных падсавецкіх народаў атрымаў быў, між іншым, Джордж Аллен, асыстэнт дзяржаўнага сакратара для публічных справаў. Таксама др. Вілсон Комптэн, з адміністрацыі мжінароднай інфармацыйнай службы Дэпартаманту Штату дастаў быў (памінаючы шмат іншых, высланых на ягонае імя рознымі беларускімі арганізацыямі) шырокі мэмар'ял у гэтай справе, асабіста даручаны яму 20 траўня 1952 г. у Вашынгтоне беларускімі прадстаўнікамі сп. А. Махноўскім і Я. Ліманоўскім. Таксама й Старшыня Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня (БАЗА) сп. Ф. Кушэль зьвяртаўся ці раз у гэтай справе да сп. Алфрэда Пугана, шэфа міжнароднай радыёвай службы (а кагадзе зьвярнуўшыся быў і да сэн. МэкКэрты). Цяжка таксама думаць, каб хто небудзь з кіраўнічых амэрыканскіх чыньнікаў ня ведаў, што Беларусь сяньня — сябра Задзіночаных Нацыяў, дык значыцца, яна-ж **існуе**. Калі-ж наўсуперак усім гэтым фактам і ўсім згаданым намаганьням, пры сваіх вялізарных грашовых магчымасьцях, Голас Амэрыкі ўсьцяж яшчэ ня мае месца для апрычоных беларускіх перадачаў, дык відаць, там працуюць і перамагаюць надалей уплывы, якія або ня надта рахуюцца з амэрыканскімі дзяржаўнымі інтарэсамі, або гэтак дзіўна іх разумеюць, што ў практыцы дзяржаўнай амэрыканскай інфармацыйна-прапаганднай справы, прызначанай для падсавецкіх народаў, усё яшчэ з вялікаю шкодай для інтарэсаў Амэрыкі і ўсяго волелюбнага сьвету, існуюць згаданыя незразумелыя для нікога памылкі й хібы".

АПОШНЯЯ ІМПЭРЫЯ

На пачатку гэтага году адбыліся зьмены дзяржаўных кіраўніцтваў дзьвёх найбольшых, супроць сябе стоячых сілаў сьвету: Злучаных Штатаў Паўночнай Амэрыкі й Савецкага Саюзу. Зьмены гэтыя першараднай гістарычнай вагі ня толькі для гэтых дзьвёх краінаў і іхных народаў, але й для народаў усяго сьвету.

Цяжка прадбачыць усе далейшыя палітычна-гістарычныя вынікі гэтае, амаль адначаснае зьмены, але трэба аднак падчыркнуць тут і некаторыя іхныя асаблівасьці й некаторыя розьніцы.

У Амэрыцы зьмена кіраўніцтва адбылася ў поўнай суладнасьці з традыцыямі амэрыканскай дэмакрацыі. Без ніякіх паважнейшых перабояў кіраўніцтва гэтае перайшло ў рукі пэўныя, неабцяжаныя няслаўнаю спадчынаю ваенных і паваенных дагоджваньняў і ўступак для тых ґанґстэраў міжнароднага жыцьця, якія ня знаюць ніякіх маральных межаў ані абавязкаў.

У краіне-ж татальнага прыгону й татальнай няволі чалавека й народаў перамена кіраўніцтва прышла ня з волі й жаданьня народу, але толькі сілаю, якая не даецца кантраляваць нат абсалютным валадаром Масквы ды іхнаму МВД.

Тут, у Злучаных Штатах Амэрыкі, зьмена зьвязаная зь вераю народу, што на яе насьпеў ужо час, што час зьмяніць і палітыку й палітыкаў, якія яе з даручэньня народу робяць. Тут пануе агульнае перакананьне, што зьмена, калі браць на ўвагу ўсе нарослыя пытаньні амэрыканскага й пазаамэрыканскага жыцьця, зроблена на лепшае.

Там — перапалох і трывога з прычыны адыходу толькі аднога адзінага чалавека. Там — страх перад будучыняй, страх перад сваім-жа народам, страх перад самымі сабой. Там у першыя-ж дні й тыдні пасьля сьмерці дыктатара пачынаюцца перадзелы ўлады й асабістых уплываў. Над усімі павіс страх, што вось вось пачнуць зьлятаць галовы пры падзеле крывавай спадчыны чырвонага цара.

І таму нічога дзіўнага, што пры такім супакоі й веры ў будучыню на Захадзе, а няпэўнасьці й страху на Усходзе, значна памацнелі й надзеі ўсіх паняволеных народаў сьвету, — а між імі й народу беларускага, — на прысьпяшэньне прыйсьця нямінучага дня вызваленьня.

Надзеі гэтыя маюць сабе за аснову й глыбейшыя гістарычныя прычыны. Сяньня можна сьмела сказаць, што другая сусьветная вайна была й канцавым гістарычным брыжом бальшыні каляніяльных імпэрыяў сьвету, якія павырасталі ў XIX ст. У выніку яе ншчэзьлі як імпэрыі Японія й „новая Рымская імпэрыя" Мусаліні. Мусіла зрачыся пасьля яе сваіх каляніяльных валаданьняў Галяндыя, атрымалі незалежнасьць Філіпіны, Бурма. Найбольшая калішняя Брытанская імпэрыя, ператварылася ў сучасны дабраахвотны саюз народаў, у сваеасаблівы ангельскі „комонвэлз".

Дык гістарычны працэс ідзе зусім ясным шляхам: да ліквідацыі каляніяльных імпэрыяў як палітычна-эканамічных перажыткаў мінулага стагодзьдзя. Разам з гэтым ідзе ліквідацыя й каляніяльнай палітыкі паняволеньня ды эксплёатацыі народаў. Гэтая, наканаваная ўжо ходам падзеяў ліквідацыя каляніяльнай спадчыны XIX ст. ня можа, зразумела, мінуць раней-пазьней і апошняй ды найбольш жорсткай і крывавай імпэрыі — імпэрыі Савецкай.

Працэс усёагульны, закон гісторыі аднолькава важны й аднолькава дзеіць на ўсе народы сьвету. Стуль і зусім пэўны вы-

Апошняя імпэрыя

вад, што гэтае стагодзьдзе мусіць прынесьці й прынясе вызваленьне ўсіх народаў Эўропы ды Азіі, якія сяньня як нявольнікі прыкаваныя да савецкай імпэрыялістычнай калясьніцы.

Ведаюць, адчуваюць на сваёй скуры добра гэты закон гісторыі й валадыры Масквы. Стуль і страх, няўтойны страх таго, што ўжо заўтра дні панаваньня могуць быць палічаныя. Стуль і спроба самаабароны, самаабароны безагляднай, безпераборлівай у спосабах, якая не зважае на мільённыя ахвяры.

Калі **чалавек** бароніцца, проціставіцца накіданаму новаму прыгону — трэба абязволіць гэтага чалавека, кінуць у катаргу, зьнішчыць. Калі **народы** бароняцца перад дэспатызмам — трэба зьвязаць, акаваць, гэтыя народы зядезнаю сыстэмаю „нядрэмлючага вока” МВД.

А калі страх не памагае, калі чысткі, нішчэньні адзінак ня могуць даць зарукі спакойнага сну для крамлёўскіх валадароў, калі народы ўсё-ж лятуцяць аб іншым, вольным жыцьці, тады трэба хапацца за найбольшае злачынства ,якое ведае людзкая гісторыя — народагубства. Трэба зьнішчыць правадыроў, актыў, інтэлігенцыю, вучоных, вядучыя духовыя слаі гэтых народаў, трэба зьнiштожыць іхныя адвечных духовыя вартасьці, іхныя звычаі, іхную культуру, іхную мову. Трэба паралiжуючай атрутай ужо ў дзіцячых душах забіваць усе парываньні да волі, пашану да свайго народу, сваіх бацькоў, сваёй гістарычнай і культурнай спадчыны.

Разрахунак валадароў Масквы тут жорсткі й просты: пакуль будуць народы — яны будуць змагацца за сваю волю. Дык трэба іх сьцерці з паверхні зямлі, трэба зьнішчыць. Меншыя расьцярушыць, рассыпаць па прасторах Эўразіі, каб яны ніколі больш не маглі сабрацца ў вадну грамаду. Большыя й расьцярушваць і паступова асыміляваць, ператвараць у „адзіны савецка-расейскі” народ.

Нічога дзіўнага, што Масква й паза сваёй зялезнай заслонай арганізуе ўсё магчымае для абароны свайго крывавага валадарства. Ёсьць гарачыя энтузыястыя захаваньня гэтае адзінай імпэрыі сьвету й у ЗША. Ды найбольшую паслугу прыносяць маскоўскім дырэктарам савецкага канцлягеру народаў акурат ня тутэйшыя камуністыя, але іхныя „спадарожнікі”, што й сяньня лічаць за сваё найбольшае заданьне бараніць цэласьць Маскоўскае імпэрыі, глушыць, забіваць у вольным грамадзянстве сьвету натуральнае імкненьне да спагады ды помачы тым, хто пакрыўджаныя, паняволеныя ею.

Але не дапаможа й гэта. Хоць паволі, але стала расьце зразуменьне справаў Усходняе Эўропы сярод амэрыканскіх ды сусьветных дзяржаўных мужоў і вядучых палітыкаў. Расьце і ў амэрыканскім народзе зразуменьне, што адзіны шлях, якім павінна йсьці Амэрыка, гэта шлях свабоды ўсім народам, незалежна да якой імпэрыі яны сяньня належаць, і што адзіная справядлівая сяньня палітыка — гэта палітыка вызваленьня, бо толькі яна й можа быць адзінаю зарукаю сваёйжа собскай свабоды й дзяржаўнай незалежнасьці. А вызваленьне народаў, гэта адначасна й канец той апошняй ды адзінай імпэрыі, якая ўжо ад дзясяткаў гадоў нясе сталую пагрозу вайны для ўсяго вольнага чалавецтва, гэта першы пэўны крок да трывалага сусьветнага супакою й дабрабыту, у якім знойдзе належнае месца для вольнага жыцьця і наш беларускі народ.

Б. Б-іч

Савецкая амністыя у тэорыі і практыцы

Як ведама, нядаўна была урачыста прагалошаная новым дыктатарам Савецкага Саюзу Маленковым шырокая амністыя. Рэч гэта ня новая, амністыі абвяшчаюцца ўсюды й заўсёды у выпадку абняцьця улады новым кіраўніком дзяржавы, ці з прычыны якой-колечы іншай вялікай гадавіны. І таму, шкада было-б займаць гэтай падзеяй месца на балонках нашае беларускае прэсы, каб ня вялізарная розьніца паміж амністыяй у якой-колечы дзяржаве сьвету й прагалошанай кагадзе амністыяй савецкай.

Усюдых, памінаючы Савецкі Саюз, амністыя — гэта права, паводле якога на самай справе вызваляюцца з месцаў зьняволеньня ахопленыя амністыяй катэгорыі вязьняў. У Савецкім-жа Саюзе, гэта — адно папяровая, тэарэтычная справа, якая ня мае ніякага практычнага зьдзейсьненьня. Нам беларусам, вельмі добра ведамая, напр. амністыя, абвешчаная з прычыны сьвяткаваньня 3-ціх угодкаў вызваленьня сталіцы БССР Менску ад „улады буржуазіі і ўмацаваньня у ёй улады працоўных”. У амністыі гэтай, пасьля агітацыйнага уступу, абвяшчалася:

— „Моц улады Саветаў Беларусі сталася ачавістай ня толькі для яе прыхільнікаў, але і для тых, хто яшчэ ўчора адносіўся да яе зь недаверам. Учарайшыя праціўнікі савецкай улады, кіруючыся у сваёй супрацьсавецкай дзейнасьці верай у сілу расплывістых і абманных дэмакратычных ідэалаў, мяняюць свой фронт і пачынаюць арыентавацца на савецкую ўладу, бачачы ў ёй адзінага цьвёрдага кіраўніка зруйнаванай гаспадаркі і разьвіцьця асьветы Беларусі дзеля запраўднага забясьпечаньня інтарэсаў працоўных.

— Прыймаючы гэта пад увагу, а такжа хочучы даць магчымасьць сумленным людзям загладзіць сваё прошлае шчырым раскаеньнем (чым не беларуская мова! — рэд.) і сваёй ахвярнай работай на карысьць інтарэсаў працоўных, Прэзыдыюм Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік і Прэзыдыюм Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусі, абвяшчаючы 11 ліпеня, дзень угодкаў асвабаджэньня Менска ад улады буржуазіі, агульнанародным сьвятам для Савецкай Беларусі, апавяшчае амністыю ўсім ніжэй пералічаным катэгорыям асоб, прымаўшых да гэтага часу удзел у супроць-савецкіх дзеяньнях:

1. Учасьнікам антысавецкіх нацыянальных беларускіх фармацыяў пэрыядаў 1918, 1919 і 1920 г. г., паходзячым з працоўнага клясу.

2. Усім беларускім палітычным і культурным дзеячам, быўшым учасьнікам беларускіх антысавецкіх арганізацыяў, і сябрам так званых беларускіх нацыянальных урадаў (Вялікая Беларуская Рада, Найвышэйшая Рада, Урад Беларускай Народнай Рэспублікі. Беларуская Вайсковая Камісія і другія), ня прымаўшым актыўнага удзелу ў барацьбе з Савецкай Уладай у радох савінкаўскіх, балахоўскіх і другіх белагвардзейскіх беларускіх арганізацыяў і ня быўшым на службе ў органах контрразведкі і палітычнай абароны буржуазных дзяржаваў, каторыя публічна аб'явілі аб ляяльных адносінах да Савецкай Улады.

3. Тым з быўшых сяброў беларускай Партыі Сацыялістаў-Рэвалюцыянераў, і другіх беларускіх партый, якія публічна аб'явілі аб сваім выхадзе з партыі і ляяльных адносінах да Савецкай Улады.

4. Усім беларускім сялянам, па нясьведамасьці ўцягнутым арганізацыямі расейскай контррэвалюцыі і беларускімі агентамі і быўшымі на ўслугах замежных дзяржаў, у бандыцкіх шайках або дапамагаўшым апошнім, у тым ліку і уцёкшым за межы Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Увага. Амністыя не датычыць арганізатараў банд і іх каманднага складу.

Падпісалі: Міхаіл Калінін, А. Чарвякоў і А. Янукідзе.

Гэткую „амністыю”, з нагоды 3 угодкаў „асвабаджэньня” Менску ад „улады буржуазіі”, падпісаную высокімі асобамі на чале із М. Калініным, мы, беларусы, адчувалі на працягу аж 30 год. Ці-ж трэба казаць, што яна мела адно прапагандные значаньне і ўсе ейныя „аб'яўленьні” гэтак і засталіся на паперы, што ні адзін беларускі нацыянальны дзеяч з Вялікай Беларускай Рады, Найвышэйшай Рады, Ураду Беларускай Народнай Рэспублікі, Беларускай Вайсковай Камісіі і інш. нацыянальных беларускіх арганізацыяй ня быў выпушчаны з турмы ці канцлягеру? Усе-ж тыя, што, паверылі тады (як сяньня хоча верыць Захад у гэткую-ж, бяссумлеўна, „амністыю” Маленкова) савецкаму ашуканству й вярнуліся з Замежжа на Радзіму, былі неўзабаве арыштаваныя й высланыя у Сібір, як Прэм'ер 6-га Габінету БНР праф. Вацлаў Ластоўскі, прэм'ер 7-га габінэту БНР др. Аляксандар Цьвікевіч, Прэзыдэнт Першага Усебеларускага Кангрэсу праф. Іван Серада, Старшыня Беларускай Вайсковай Цэнтральнай Рады Сымон Рак-Міхайлоўскі, кіраўнік Слуцкага Паўстаньня Паўла Жаўрыд і сотні тысячаў іншых дзеячоў беларускага вызвольнага руху, якія падпадалі пад згаданую амністыю.

І трэба нарэшце зразумець, што кажная савецкая амністыя, — гэта адно кавалак звычайнае паперы, як, зрэшты й сотні іншых савецкіх законаў, із славутай Сталінскай папяровай, ніколі нязьдзейсьненай Канстытуцыяй.

Мікола Вярба

ВЫПІСВАЙЦЕ, ЧЫТАЙЦЕ
І ПАШЫРАЙЦЕ ГАЗЭТУ
„БЕЛАРУС”.

Як жыве беларускі калгасьнік

Із справаздачаў з розных калгасаў з усіх 12 акругаў сяньняшняе Беларускае ССР, калі падсумаваць лічбы, вынікае, што кажны калгасны двор, апрача харчоў дастаў у 1951 годзе яшчэ (ў сярэднім) 673 рублі, а ў 1952 г. — 711 рублёў грашыма. Гэта азначае, што калгасны двор можа купіць 1 пару абутку і 2 мэтры матар'ялу. Калгасны-ж двор гэта ня простая тэарэтычная адзінка, а цэлая беларуская сям'я. Пры гэтым у сям'ю калгаснага двара залічаецца ня толькі муж, жонка й дзеці, але таксама й нежанатыя браты ды сёстры, калі яны жывуць там.

Згаданых грошы не стае навет на самыя неабходныя хатнія патрэбы, як соль, сярнічкі, мыла, голкі, ніткі, не гаворачы ўжо аб куплі абутку ці вопраткі, што сьветчыць у якой скрайнай галіце жыве сяньня беларускі селянін, год па годзе ўсё больш галеючы і данашваючы апошнія лахманы.

Зразумела, што за працадні калгасьнікі дастаюць таксама збожжа, гародніну й сена (аб чым падрабязьней спынімся ў адным з наступных нумароў „Беларуса”), але ўсяго гэтага на харчаваньне сям'і і на ўтрыманьне адзінае, дзе яна яшчэ ёсьць, кароўкі або „сталінскае каровы” — казы ці сьвіньні ніяк не стае. Усе весткі, з Беларусі, якія даходзяць да нас сяньня сьветчаць аб тым, што харчавое становішча на беларускай вёсцы вельмі цяжкое, шмат дзе навет цяжэйшае, чымся ў гарадох.

М. Кургановіч

ДЗІВОСЫ КРАМЛЯ
(Канец)

нага боку даведзецца нам і пачуць, і перажыць. Ён пральле яшчэ шмат нявіннае крыві, прынясе шмат няшчасьця народам. І гэтае няшчасьце будзе тым больш, чым больш будзе наіўных палітыкаў, якія ўважаюць, што зьмяя можа стацца галубом, калі толькі прыбярэцца ў пёры. Таму свабодны сьвет толькі з гэтага гледзішча павінен разглядаць новыя іхныя дзівосы. Нажаль, тымчасам гэтыя дзівосы Крамлю памаглі. Дэмакратычны сьвет ані не выкарыстаў запраўды новага цяжкога палажэньня бальшавізму каб паказаць іхным ахвярам — паняволенымі народамі — сваю прыязьнь, выйсьці ім хаця-б псыхалягічна на спатканьне. Наадварот, розныя рэдактары выйшлі на спатканьне катам гэтых народаў, ганячы якраз тых, хто шчыра наважаныя змагацца із згаданымі катамі да апошняга.

С. К.

Баяздольнасьць Савецкай Арміі

(Працяг)

У выніку мірных перамоваў Фінляндыя згубіла Выбарг, але абараніла сваю незалежнасьць. Сталася гэта адно дзякуючы вялізарнаму патрыятызму й запраўднаму гераізму фінскага народу, бо лёзунгі, кіданыя бальшавіцкай прапагандай фінам, як напр. — „Мы нясем вам вызваленьне ад прыгнёту капіталістых”, „Уся ўлада работнікам і сялянам”, — ніякае ўдачы ў фінскага народу ня мелі.

Фінска-бальшавіцкая вайна выявіла вялізарныя недахопы савецкай арміі, як вельмі благое супрацоўніцтва паміж тылам і фронтам, у выніку чаго давоз матар'ялаў да фронту адбываўся нерэгулярна і з вялікім спазьненьнем, недастатковую каардынацыю баявога супрацоўніцтва паміж паасобнымі родамі зброі, як танкамі й пяхотай, пяхотай і артылерыяй і г. д. Найбольшай, аднак, неспадзяванкай як для савецкага генэральнага штабу, гэтак і для штабаў іншых дзяржаваў, зацікаўленых у баяздольнасьці савецкай арміі — была вельмі благая савецкая разьведка. Перад фінска-бальшавіцкай вайной савецкая прапаганда пару пілася пашырыць па сьвеце запраўдныя лягенды аб нязвычайных якасьцях савецкае разьведкі, аб ейнай дасканалай арганізацыі, аб тым, што агенты ейныя праціскаюцца ўсюды і ўсё ведаюць і г. п. Усё гэта, аднак, як паказала практыка, — было ні чым іншым, як запраўды адно лягендаю. Савецкая армія ішла ў наступ насьлепа. Яна ня ведала ані месца, ані характару фінскай абароннай лініі. За гэтыя хібы свае разьведкі савецкая армія заплаціла сотнямі тысячаў ахвяраў. Каб апраўдаць свае няўдачы, Саветы пусьцілі прапаганду, быццам фінская абаронная лінія збудаваная на ўзор лініі Мажыно, што яна блізу непераможная й г. д., аднак, як выявілася пазьней, гэта ўсё было няпраўдай, аб чым сьветчыць у сваіх успамінах і маршал Маннэргэйм.

Гэтаксама вялікай неспадзяванкай была для чырвонаармейцаў поўная няўдача іхнае палітычнае прапаганды. Палітрукам было вельмі нялёгка выкручвацца перад чырвонаармейцамі, калі тыя пыталі іх чаму, напр., фіны што да аднаго чалавека пакідаюць мясцовасьці, займанныя чырвонай арміяй, чаму яны яе ня вітаюць, ня хочуць „вызваленьня”, якое ім нясуць Саветы? Аднак, кіраўнікі савецкай прапаганды хутка сьцямілі, што старыя бальшавіцкія клічы ў дачыненьні да Фінляндыі ня праўдзяць і неўзабаве зьмянілі свае лёзунгі. Справа была пастаўленая проста: СССР мусіць забясьпечыць свае паўночныя межы, а дзеля гэтага Фінляндыя мусіць быць заваяваная і ўсё.

Пасьля падпісаньня замірэньня Фінляндыя вярнула была Саветам іхных палонных. Цікава, аднак, што ніхто, ніколі й нідзе ня сустрэў ні воднага з гэтых вызваленых з палону байцоў. Савецкія вайскоўцы, якія ў часе нямецка-бальшавіцкай вайны трапілі былі ў нямецкі палон, цьвердзілі, што зьверненыя Саветам Фінляндыяй палонныя былі адразу-ж зьвезеныя НКВД у адмысловыя лягеры, дзе яны й былі неўзабаве зьнішчаныя, як былі крыху пазьней зьнішчаныя у Катыні й тысячы польскіх палонных. Было гэта зроблена, быццам, таму, каб не засталася жывога сьветкі таго, як добра жывуць людзі, якім Саветы маніліся несьці „вызваленьне” й „шчасьлівае, радаснае жыцьцё”. У гэтых нікім непашыраных, але усё-ж употайкі перадаваных адзін аднаму зьвестках аб трагічным лёсе людзей, што пабывалі ў фінскім палоне, і крыецца загадка незразумелага на першы пагляд факту, чаму савецкія палонныя, якіх у 1945 годзе саюзьнікі пачалі рэпатрыяваць да хаты, у Савецкі Саюз, — як зрэшты заўсёды ў гэткіх выпадках робіцца, — гэтак роспачна бараніліся перад зваротам на бацькаўшчыну.

Фінска-Савецкая вайна была дазнаньнем для ўсяго вольнага сьвету. Яна вымоўна паказала, што ад савецкае агрэсіі абараніцца зусім ужо ня гэтак цяжка, калі народ краіны, на якую Саветы нападаюць, запраўды патрыятычны й нагэтулькі разумны, каб сьцяміць, што пад манлівай савецкай прапагандай аб „вызваленьні” й „радасным жыцьці” хаваецца звычайны бальшавіцкі імпэрыялізм, які нясе не вызваленьне, а няволю, не шчасьлівае жыцьцё, а голад, галіту й сьмерць. Гэтак якраз і павінны ўсьведамляцца народы, якім пагражае савецкая агрэсія. Патрэбны дзеля гэтага належны прапагандны апарат і бясспрэчна, сацыяльныя рэформы.

Савецка-фінская вайна мела некаторы уплыў і што да наважнасьці Гітлера пачаць савецка-нямецкую вайну, хоць, ведама, ня была ейнай прычынай. Нямецкі генэральны штаб пераканаўся, на практыцы савецка-фінскае вайны аб нізкой баяздольнасьці савецкай арміі і гэта было ўзятае на ўвагу нямецкім галоўным камандваньнем.

Таксама й генэральны штаб савецкае арміі пераканаўся за месяцы згаданае вайны аб вялікіх недахопах свае арміі і таму, пасьля савецка-фінскае вайны пачалася ліхаманкавая перабудова ўсяе савецкае ваеннае махіны. Маленькая Фінляндыя навучыла вялізарную савецкую армію ваяваць.

Нямецкі генэральны штаб не памыліўся ў сваіх разьліках. Калі 22-га чырвеня 1941 г. нямецкая армія перакрочыла тагачасныя савецкія межы і паймкнула на ўсход, дык перавага немцаў была гэткая вялізарная, што гісторыя войнаў ня ведае падобнай. На пачатку гэтага артыкулу прыгадвалася ужо аб разгроме савецкае арміі ў 1941 годзе й праводзілася паралель паміж ім і разгромам царскай арміі у 1914 г. у усходняй Прусіі. Таму, апісваючы гэтта прабег баёў савецкай арміі з нямецкай, давядзецца мо крыху паўтарацца. Удар нямецкай арміі быў нагэтулькі магутны, што супраціў савецкіх войскаў быў зламаны да рэшты ўжо на самым пачатку вайны, у першыя-ж дні, калі немцы сталіся поўнымі гаспадарамі палажэньня й на зямлі і ў паветры. Згруджаныя-ж на заходніх межах савецкае тэрыторыі нязьлічаныя савецкія вайсковыя злучэньні адразу-ж кінуліся ў панічныя уцёкі, здаючыся прыгэтым сотнямі тысячаў у палон. Савецкае лятунства у гэтыя дні нідзе сябе не паказала, як быццам яго й ня было і першыя слабыя спробы супрацьставіцца нямецкім войскам (хутка імі зьліквідаваныя), савецкая армія выявіла адно за Дняпром. І немцы здабылі-б Маскву яшчэ ў кастрычніку 1941 г., прасоўваючыся сваім правым крылом аж над Дон, калі-б на дапамогу ім не паўстаў верны саюзьнік расейскіх арміяў, што ня раз ужо ратаваў быў Расею з цяжкога ваеннага палажэньня — гэта жорсткі расейскі клімат. Гітлер і ягоны штаб нагэтулькі нізка ацанілі савецкую армію, што былі пэўныя цалкам зьнішчыць яе перад надыходам зімы. Цяжка паверыць, каб нямецкім генэралам не прыгадалася дазнаньне французскае арміі з 1912 году, але яны зусім ня былі падрыхтаваныя да зімовай кампаніі, ані з гледзішча забясьпечаньня сваіх людзей цёплай вопраткай, ані датарнаваньня свае ваеннае снасьці да апэрацыяў у глыбокіх сьнягох і пры вялікіх маразох. Гэтая лёгкадумнасьць Гітлераўскіх камандзіраў і была галоўнай прычынай іхнае апаразы на ўсходзе, бо, ня гледзячы на вылучна жорсткую й маразяную зіму 1941-42 г. г., контр-наступ савецкае арміі пад Масквой меў усё-ж вельмі малыя вынікі. Нямецкая армія была, праўда, адагнаная на захад кілёмэтраў на сто, але далей не пайшла і неўзабаве пачала ўдала адбіваць савецкія атакі. Гэтаксама была затрыманая нямецкая армія й пад Ленінградам, якога не патрапіла здабыць да надыходу зімы. Але на паўдзённым адрэзку фронту, немцы адкінулі былі савецкую армію аж над Волгу.

Ф. Кушэль

(працяг будзе)

М. Люціч

Аб хворых пытаньнях

На канфэрэнцыі Мюнхэнскага Інстытуту дзеля вывучэньня гісторыі й культуры СССР, выступіў і рэдактар ведамае ў Нью-Ёрку газэты „Новое Русское Слово". Гэты ягоны зачыт быў зьмешчаны поўнасьцяй на балонках згаданае газэты ў нумары ад 25 сакавіка. З глядзішча культуры або гісторыі ў зачыце гэтым няма нічога цікавага і яго можна было-б наагул не заўважыць, як і шмат чаго іншага, друкаванага на балонках гэтае-ж газэты на тэму г. зв. „расейскага пытаньня". У ім падаваліся гэткія самыя гістарычныя „праўды", як у ўсіх зачытах ці артыкулах на згаданую тэму, але сам тон ягоны й некаторыя мясьціны тэксту мяжаваліся зь нейкай нялюдзкай прост ненавісьцяй да ўсіх тых, хто змагаецца за свабоду сваіх народаў, паняволеных сяньня маскоўскімі імпэрыялістымі й з гэтага глядзішча, зачыт, як і трэба было спадзявацца, выклікаў ня мала абураных водгукаў з боку змагароў за волю й шчасьце і сваіх народаў і ўсяго чалавецтва.

Каб надаць свайму выступленьню выгляд нейкага праворства, каб ладмацаваць яго хоць чым колечы, аўтар, ён-жа й рэдактар „Нового Русского Слова", прыводзіць выказваньні Гэрцэна аб нейкай вялікай мэсіяністычнай ролі Расеі, аб тым, што, скінуўшы абсалютызм, яна працягне руку згоды да усёй рэшты сьвету...

Прароцтвы Гэрцэна, якога гэтак усхваляюць і бальшавікі, аднак, дагэтуль ня зьдзейсьніліся й Расея, вырваўшыся з пад „абсалютызму петраградзкіх традыцыяў", зусім ня сталася „міралюбным ягняткам". Віну за гэта аўтар артыкулу М. Вэйнбаўм гатовы ўскласьці, калі гутарка ідзе пра захопы былое Расеі, на Эўропу, што „крочыць да фатальнага змаганьня" ды на дух імпэрыялістычнага веку. Калі-ж гутарка ідзе пра новыя захопы, — віны у іх, быццам, чырвоны імпэрыялізм, які, як запэўнае аўтар, ня мае нічога агульнага з міралюбнай Расеяй, хоць усе бяз вынятку расейскія эміграцкія арганізацыі ці партыі бароняць якраз гэтыя „чырвоныя" імпэрыялістычныя пазыцыі як і чым мага, аж да запярэчаньня таго, што Расея была турмой народаў, ды наагул, каго колечы „заваёўвала".

Што-ж такое Расея? Гэта — ані Кіеўская Русь, ані вольны Ноўгарад, ані Княства Полацкае, ані пазьнейшая Вялікая Літва. Пачатак сяньняшняй Расеі дала адрэзаная ад культуры й сьвятла згаданых вольных гаспадарстваў княства Суздальскае, ці йнакш — Маскоўшчына. На працягу вякоў княства гэтае знаходзілася пад уплывамі й панаваньнем нашчадкаў Чынгіс-Хана й пераняло ад іх ня толькі ўсю іхнюю дэспотыю, але й характарную для Азіі сыстэму кіраваньня дзяржавай ды азіятыцкі дух. Скінуўшы татарскую няволю маскоўскія князі, аднак, пачалі накідаць яе сваім вольным суседзям. Быў захоплены й разбураны Вялікі Вольны Ноўгарад, мусілі паддацца Маскве Пскоў ды інш. вольныя месты, прайшла чарга на Кіеўскую Русь, Прыбалтыку, Крым. Літва (Беларусь), якая станавіла тады вялікую сілу, зацята й доўга баранілася, але й яна была паняволеная й далучаная да Маскоўшчыны. Пасьля — заваяваная была Польшча, а тады экспансія накіравалася на паўдзённы усход, палі Грузія, Арменія, Бухара... Гэтак, крывёю й зялезам, агнём ды мячом, год па годзе тварылася Расея, хоць якраз гэтай бяссумлеўнай гістарычнай праўды ніхто з расейцаў, і ў тым ліку й сп. Вэйнбаўм, прызнаць ня хочуць. Наадварот, уся расейская эміграцыя, а разам зь ёю й рэдактар „Нового Русского Слова" імкнуцца, вось ужо напрацягу колькіх год і пры кажнай нагодзе войстра выступаць супраць усяго, што накіраванае на вызваленне паняволеных Расеяй народаў, уносячы гэтым самым не абы-які раскол у агульны фронт змаганьня з бальшавізмам і запыняючы ягоны канчальны распад. Мэта іхняя ясная — хай сабе будзе хоць, бальшавіцкая але „вялікая Расея", на запалоханьне ўсяго сьвету.

Ды ў зачыце, аб якім мова, аўтар ягоны не абмежаваўся нат гэтым. Заместа агульнага змаганьня з ворагам усіх — бальшавізмам, ён прапануе ненавісьць між народамі ў нячуваным дагэтуль маштабе, топча ідэалы волі, за якія ягэн шмат людзей паклалі свае галовы ў маскоўскіх засьценках і ў сібірскіх ссылках, ды змагающа да сяньня. Ён гаворыць:

„...І ён (пераварот) наагул немагчымы, калі вольны сьвет ня спыніць свае падтрымкі розным тайным і адкрытым „расчленіцелям", калі ён не абвесьціць наважана й ясна, што заходні сьвет аб якім-колечы падзеле Расеі ня думае"...

Што-ж прапануе сп. Вэйнбаўм заместа змаганьня з „тайнымі і адкрытымі", як ён іх ахрысьціў, „нацыяналамі"? Ён прапануе памагчы расейскаму шавіністычнаму прапаганду ў радыё і прэсе, бо, калі бальшавікі імкнуцца падбухтоўваць нацыянальныя пачуцьці расейскага шавінізму там, за зялезнай заслонай, дык чаму-ж не зрабіць гэтага і ў вольнай Амэрыцы?

Тымчасам, сп. Вэйнбаўм ня можа ня ведаць, што расейцаў у СССР толькі 80 мільёнаў і што змаганьне з бальшавізмам, аб якім ён прыгадвае у сваім зачыце, ішло дагэтуль якраз не ў этнічнай Расеі, а на г. зв. „акраінах" — на Беларусі, у Прыбалтыцы, Украіне, Каўказе, Туркестане... Усе антыбальшавіцкія рухі нарадзіліся гэтта й пашыраліся адсюль, а ў гады грамадзянскае вайны усе гэтыя прасторы былі даслоўна ахопленыя агнём змаганьня з бальшавізмам і расейскім імпэрыялізмам. Прыгэтым загінулі й гінуць мільёны, але не расейцаў, — палкі ленінградцаў ды маскоўцаў якраз душылі гэтыя рухі і гэта ведамае кажнаму, у тым ліку й самому аўтару славутага зачыту.

Кажуць, гісторыя — гэта найлепшая кніга і зь яе можна шмат чаму навучыцца. Будучае змаганьне з бальшавізмам, ягонае разлажэньне й канец — бясспрэчна, якраз і пачнецца з „акраінаў". Гэта ўжо кон гісторыі. І першым заданьнем вольнага сьвету павінна быць

(Канец на 4-ай бал.)

У акупаванай Беларусі

Катастрофы на чыгунках Беларусі

Нашая новая эміграцыя, апынуўшыся ў вольнай зямлі Вашынгтона, часта выказвае сваё зьдзіўленьне, што тут гэтулькі аўтакатастрофаў ды іншых непаладкаў, якія шырака, можа й з непатрэбнымі падрабязнасьцямі, апісваюцца ў запраўды вольнай прэсе гэтае вольнае краіны. Пры гэтым часта чуюцца й заўвагі, праўда, ад тых, што ня ведаюць савецкіх умоваў жыцьця, што ў Саветах гэткіх рэчаў не здараецца. Але, калі-б савецкім газэтам усю на адзін дзень дазволілі пісаць аб нешчасьлівых выпадках, дык іхны зьмест і выгляд цалкам бы зьмяніўся й не хапіла-б месца на ўсе паведамленьні аб чыгункавых катастрофах, пажарах, забітых на прадпрыемствах людзёх ды т. п. Таму аб найвялікшых навет катастрофах за „заслонай" можна прачытаць і даведацца адно тады, калі ў газэтах крытыкуецца „недастаткова ахова сацыялістычнага майна" ці „бракі" вытворчасьці. А таму, што жыцьцё чалавека на акупаванай Беларусі ня мае ніякае вартасьці, дык у выпадках катастрофаў сьпісваюць у выдаткі ў рубрыку „брак" толькі вартасьць зьнішчанага матар'ялу, не ўспамінаючы ніздзе аб загубленых людзкіх жыцьцях.

Хаця чыгунка Беларусі ў бясконцых спаборніцтвах не аднойчы займала і займае й сяньня першае месца ў СССР, аднак, выпадкаў „браку" або — гаворачы ўсім зразумелаю моваю — катастрофаў і гэтта даволі шмат. Аб гэтым сьветчыць „барацьба партыі і прэсы" супраць „абніжэньня выкананьня графіку і пляну" Беларускай чыгункай, аб „грубых выпадках браку" ў ейнай дзейнасьці. Газэта — „Сов. Белоруссия", падае, прыкладам, наступнае:

„Зь віны паравознае службы сёлета здарылася шмат выпадкаў грубога браку. Сярод іх: прыёмка цягнікоў на занятых шляхох, адпраўка цягнікоў няпрыгатаваным маршрутам, незьвяртаньне ўвагі на сыгналы забароны"...

„Прыняцьце цягніка на занятых шляхох" і „незьвяртаньне ўвагі на сыгналы забароны" ў запраўднасьці адно й тое самае — **катастрофа цягнікоў**, з той толькі розьніцай, што ў першым выпадку вінны кіраўнік станцыі, а ў другім — машыністы. Зразумела, што такія выпадкі ніколі не абыходзяцца без цяжкіх людзкіх ахвяраў, але гэта найменш турбуе сяньняшніх гаспадароў нашае зямлі.

„Кіраўнікі сувязі й вагонные службы" — скардзіцца далей „Сов. Беларуссия", — толькі рэгіструюць гэтыя выпадкі й нічога ня робяць дзеля арганізаваньня зацятае барацьбы з бракадзеламі".

І запраўды, што становішча на чыгунках Беларусі сталася вельмі крытычным і нат катастрафальным, сьветчыць таксама й тое, што партыя „пастанавіла змабілізаваць усіх чыгуначнікаў дзеля забясьпечаньня пэўнасьці чыгункавага руху й дакладнага выкананьня інструкцыяў і правілаў руху".

Далей газэта прыгадвае іншыя непаладкі, якія вельмі характэрныя для сяньняшніх кіраўнікоў бальшавіцкага ладу й прыносяць дзяржаве вялізарныя страты: з прычыны дрэннае арганізацыі руху, цягнікі часта адпраўляюцца ў няпоўным складзе. Тады, як каля станцыяў ды прыпынкаў гніюць зьвезеныя дзеля адпраўкі на „вялікія стройкі камунізму збожжа й лес", прадпрыемствы стала скардзяцца на „прастої" дзеля непадвозу чыгункаю сырца. Зь віны службы сувязі за мінулы год адпраўлена на мільён тонаў грузаў менш, чымся гэта было-б пры правільнай пастанаўцы справы. Толькі з аднае станцыі Менск-Таварны сёлета адпраўлена каля 1000 цягнікоў зь няпоўнай вагой.

Вялікія страты прыносіць і прастой цягнікоў на канцавых станцыях, дзе „пасажыры й чыгуначнікі намарна мадзеюць..." „Сов. Белоруссия" піша таксама, што „часта здараюцца выпадкі, калі цягніковыя брыгады прасіжваюць па 15-20 гадзінаў на зваротных станцыях, чакаючы на цягнік. Зразумела, што ў такіх выпадках ня можа быць мовы аб належным адпачынку й выкананьні графіку"... Дадамо ад сябе, што калі нат чыгуначныя брыгады змучаныя чакаць блізу пару на зваротны цягнік, дык што можна сказаць аб пасажырах, якія, здараецца, тыднямі ня могуць трапіць у цягнік.

Апрача ўсяго гэтага, трэба прыгадаць і яшчэ аб аднэй бальшавіцкай своеасаблівасьці, якая прывядзіць да чыгункавых катастрофаў. Калі спазьненьне цягнікоў — сталая й звычайная зьява на савецкіх чыгунках, дык стаханаўцы, наадварот, езьдзяць хутчэй, чымся прадбачыцца паводле маршруту й прыбываюць на канцавыя станцыі раней паведамленага часу. А таму, што ніхто ня мае належнага ўяўленьня аб тым, калі й на якім адрэзку чыгункі гэткі цягнік знойдзецца, гэта дае часта катастрофу, бо цягнік выныркае з цемры нечакана й прэцца на заняты іншым цягнікам шлях.

Гэтак стаіць сяньня справа чыгункавага руху на нашай Бацькаўшчыне. Праца чыгуначнікаў у гэткіх умовах нязвычайна цяжкая й прыкрая. Гэтым і тлумачыцца тое, што, як падае нямецкая газэта „Ді Вельт", — у паўночных савецкіх концлягерох сяньня поўна нашых братоў — беларускіх чыгуначнікаў.

Чыгуначнік

Беларускія дудары... і Партыя

Як не варожа ставіліся бальшавікі да ўсяго нацыянальна-беларускага, але й яны змушаныя былі час ад часу даваць палёгку й там-сям адступаць перад напорам беларускае нацыянальнае плыні, хоць, звычайна, і пад наглядам пільнага партыйнага вока. Да таго-ж, шыльда БССР абавязвала іх таксама, прынамсі ў дачыненьні да вонкавага сьвету. Аднэй з гэткіх напорыстых плыняў, што вельмі моцна бурлела, прабіваючыся праз вузенькія шчыліны моцнае бальшавіцкае партыйнае агарожы была плынь музычная: народныя сьпевы й народная музыка. Аб народных сьпяваках у нашай прэсе пісалася ўжо ці раз і таму мы хочам спыніцца тутка не на іх, а на пытаньні народнай беларускай інструмэнтальнай культуры, аб якой блізу нічога дагэтуль не прыгадвалася.

Асноўнымі формамі музычнага беларускага інструмэнтарыю, якія паходзілі яшчэ з часоў сівое старасьвеччыны й трапілі урэшце ў няволю савецкае БССР, — былі папулярныя ў народзе дудкі, дуды, цымбалы, леры. Вельмі пашыранаю была таксама йгра на скрыпцы, ужываўся пад уплывам места й гармонік (баян), хоць запраўдныя вясковыя беларускія музыкі часьцей абыходзіліся безь яго. Як ударны інструмант выкарыстоўваўся звычайна бубен.

У абсяг бальшавіцкае дзяржаўнае музычнае дзейнасьці першымі трапілі беларускія цымбалы, зь якіх ужо ў першыя гады пасьля грамадзянскае вайны творацца выканаўчыя групы. Гэтак, у Менску пачынае выступаць невялікі ансамбль цымбалістых, што, галоўным чынам, суправаджаў сьпеў артыстых-сьпевакоў. Дуэту, вылучанаму з гэтага ансамблю-двом цымбалам (высокі-дышкантавы й нізкі-альтовы), на які разі музыкі Навіцкі й Шмелькін, пашчасьціла, навет, пабываць разам із сьпявачкай Александроўскай у эўрапейскім падарожжы дзе яны мелі скрозь вялікую ўдачу й дзе на іх глядзелі, як на запраўднае дзіва.

Але больш за ўсё шырылася на Беларусі выкананьне народнае, вясковае, г. зв. „самадзейнасьць". Каб ахапіць і яе сваім уплывам ды кіраўніцтвам, савецкія ўлады пачалі ладзіць перагляды буйнейшых самадзейных сілаў, пасылаць на сяло сваіх інструктараў, друкаваць адмысловую літаратуру з галіны палітычнага й мэтадычнага кіруньку народнага мастацтва. Пачалося ладжаньне гэтак званых алімпіядаў: раёных, гарадзкіх, абласных і рэспубліканскіх. Звычайна, ніводная гэткая алімпіяда ня мінала бяз „укладзенае самым народам" песьні аб Сталіну, бяз калгасных „частушкаў", што усхвалялі „вясёлае й заможнае" калгаснае жыцьцё ды, партыю й г. д., але пад усімі гэтымі афіцыйнымі этыкеткамі і наўсуперак ім, моцна рос і разьвіваўся народны нацыянальны дух. У алімпіядах з кажным годам удзельнічала ўсё больш і больш беларускіх інструмэнталістых, пераважна цымбалістых і скрыпачоў. Цікава было назіраць, зь якім імпэтам, арыгінальнасьцяй ды шчырасьцяй яны гралі! Кажны імкнуўся даць свае собскія варыянты, паказаць тэхніку, імправізацыйныя здольнасьці. Бывала, што якую-небудзь Лявоніху ня можна было нават і пазнаць за усімі

(Канец на 4-ай бал.)

Я. Шакун

Над Іслачай

(Урыўкі з аповесьці „Віна й кара").

Недалёка ад паветавага места Валожына, зьгібаўшыся ў паўдугі й перахіліўшыся праз прыгорак, раскінулася вёска. Яна была не вельмі вялікая й сваім выглядам нічым не розьнілася ад іншых вёскаў Беларусі. Абапал выбрукаванай каменьнямі шырокай вуліцы стаялі, амаль усе новыя, хаты й маляванымі вокнамі пазіралі на шматузорныя кветкі, якія расьлі ў гародчыках каля вуліцы. Там, дзе кветкаў было больш, яны сьветчылі аб тым, што ў хаце была дзяўчына. Вокны гэткай хаты былі прыбраны хвіранкамі, а з за іх, быццам саромячыся, выглядалі вазоны...

Ад поўначы ля вёскі плыла рэчка Іслач і, апалоскваючы сьчарнелыя дубы, што стырчэлі ў берагох, шумам вады быццам гаварыла аб тым, як яны, гэтыя дубы сотні год таму красаваліся ў лясох гэтае ваколіцы і, замацаваўшыся карэньнямі ў зямлі, ставілі супраціў бурам і навальніцам... Цяпер на іхных шырокіх хрыбтох, нібы на зэдлях, вясковыя дзяўчаты й маладзіцы таўклі пранікамі тонкі кужаль, які, разасланы пазьней на беразе, бялілі...

У летнюю сьпякоту, ня толькі моладзь да недаросткі, але навет і старыя з прыемнасьцяй ішлі паплёхацца ў халоднай вадзе і адсьвяжыць стомленае гарачынёю цела.

Таксама часта ці адзін стары або малы сядзеў на беразе з вудой і прыглядаўся на плывук ды ўважна сачыў, калі ён ныране у ваду, бо гэта было адзнакай, што на вудачку зачапілася рыба. Калі плывук адплываў далёка, вудач падымаў вудзілно, выцягваў з вады вудачку і, зьмяніўшы чарвяка ды сплюнуўшы на яго, закідаў у іншае места, дзе на дне поўзалі круглыя кялбы, пераварачаліся шырокія плоткі, або сьмігаваў прыбраны ў пярсьцёнкі, калюча-хімісты акунь.

Часам гладкая паверхня букты пачынала гойдацца. Тады вудач браў іншую вуду, із моцным шнурам чапляў на падвойны кручок верхаводку й кідаў у тое месца, дзе вада найбольш хвалявалася, бо ведаў, што там ганяўся за рыбай галодны шчупак.

Калі плывук нырaў у ваду а нацягнены шнур аж устрасаў вудзілно, вудач із біцьцём сэрца, памалу, цягнуў вуду да сябе. Зачэплены на вудзе шчупак не паддаваўся волі вудача, не хацеў разьвітвацца з буктай і ад перапалоху, з падвойнай сілай ірваўся ў глыбіню тоні. Асьцерагаючыся, каб не парваць шнура й ня страціць жаданую здабычу, вудач папускаў тады шнур, але не даваў супраціўніку поўнай свабоды. Пасьля колькіх часінаў ходаньня, рыбіна губляла сілу, пераварачалася, зморaная, на бок, а пераможца, з вялікім трыумфам, выцягваў колькі-хунтовую здобыч на бераг...

Іслач мела шмат чароўнай прыгажосьці, якая цягнула да сябе кажнага. І ня толькі сама рэчка, але й ўсе што ў ёй ці пры ёй жыло, цешыла й весяліла чалавека, дапамагаючы яму забыцца пра штодзённыя клопаты. Прыемна было глядзець і надоўга заставалася ў памяці, калі летнімі вечарамі Іслач прыбіралася ў маляўнічыя колеры, а рыба, бяз пуховых крылаў лётала ў паветры, паказваючы цуды акрабатыкі.

І той, хто хоць раз чуў, ніколі не забудзецца кракханьня цыранак, якія пасьля заходу сонца зьляталіся на рэчку, заглушаючы салаўіную сымфонію, але мэлядыйна гарманізуючы з бляняньнем бэкасаў...

Але часамі рэчка бывала й няпрыхільная да жыхароў вёскі, а ў некаторых выпадках навет вялікая шкодніца. Вясной, калі вады прыбывала й ейны напор рабіўся мацнейшы, яна падмывала ды абрывала берагі й часта цэлыя гоні ўраджайнай зямлі валіліся ў ваду, а хвалі, выпаласкаўшы лягчэйшыя й мяккія часткі, забіралі іх кудысьці далёка із сабой, пакідаючы толькі чысты пясок, і пасьля спаду вады, пры берагох пашыраліся срэбныя плясы. Хаця плясы й мелі таксама сваю прыгажосьць, дадавалі да красы краявіду, але яны караціл ніва й прычыняліся да меншага ўраджаю збожжа. Аднак, ні глядзячы на гэта, людзі ня лічылі рэчку шкодніцай, але звалі „сваёй" бо што да вады, рыбы й дзярава на берагох ня было ніякага забарону й яны мелі права ўсім гэтым карыстацца.

Ад паўдня за прыпертым да вёскі выганам, быў вялікі лес. Калі хто пазіраў на яго здалёку, ён стаяў, як цёмная сьцяна, спакойны, задуманы, быццам у жалобе і здавалася, што край лесу — гэта непраступная мяжа, за якой спыняецца ўсялякае жыцьцё й што за гэтай мяжой пачынаецца краіна сьмяротнае цішыні, дзе, ня бачачы сонца, пакутуюць даўнейшыя ведзьмары, а на пацеху чарцям, што сядзяць у балоце, скачуць зубатыя й аднавокія ведзьмы. Гэткім лес выдаваўся здалёк й гэтак казалі аб ім маткі, страшачы дзяцей, але ў запраўднасьці у лесе было начай.

Лес меў свае чары й жыцьцё на ягонай мяжы ня супынялася. Яно толькі пайшло ў бары, у хмызьнікі, далёка, далёка, у самую глуш, значачы свой шлях весялосьцяй, радасьцяй, страхам і клапотамі. Яно сягала ў лугох найгусьцейшых зарасьнікаў, дзе ў мяккіх бярлогах ласіліся да маткаў маленькія паласатыя парасяткі, зь якіх выраслі потым клыкатыя дзікі. Не абмінала жыцьцё й густых лозаў, каб у цёплым гняздзе пагуляць із даўгахвостымі вавчынятамі. У дажджлівую пагоду яно паказвала гусьцейшую елачку зайчыку й заносіла прывітаньні барсуком ды лісіцам у глыбокія норы. Пералазячы праз вываранцы, жыцьцё глядзела, ці добра накрыла зьмяя яйкі. Пабачыўшы дуплі ў дрэвах, цікавілася, ці шмат гарэхаў засталося пасьля зімы ў вавёркі, а ў куніцы пыталася, ці мае ў сваёй дуплі другую дзірку на выпадак небясьпекі. Мінаючы балотца, жыцьцё гладзіла танканогую казу, а ў казла мацала, ці войстрыя рожкі. Датыкалася пэндзэлькаў на вушох рысі, што сядзеў на дзераве й пераконвалася, ці на моцных сукох пабудаванае гняздо гаруса (чорнага бусла). Перасьцерагала цецярукоў у бары, што купаліся ў пяску, каб ня глыталі буйнога жвіру, а ў амшары, пад хвояй на купіне, лічыла, ці мае ўжо цецерка дванаццаць яек. Жураўлю яно раіла, каб рабіў сваё гняздо на ймху, а бабру, — каб будаваў сабе хатку пад вадой, бо тамака ён будзе мець мілых суседкаў норку й выдру.

Лес пазіраў на жыцьцё із захапленьнем і шмат чаго ведаў. Бачыў і каханьне й злачынствы, але ўсё трымаў у тайніцы. Ён перапыняў калісьці й наезды татарскіх гордаў, хаваў у сваім сьцене паўстанцаў, і быў сьветкай шмат якіх іншых падзеяў, але нічога не хацеў зрадзіць. Толькі ў непагоду, калі неба завалакалі чорныя хмары, а вецер, разгуляўшыся, хваляваў няроўную паверхню ягоных вяршаліназ, ломячы дзе-не-дзе карэньні стромкія елкі, а з хмараў, перараззаных агнявымі маланкамі пярун цаляў у найвышэйшыя дрэвы кулямі, — тады лес рабіўся гаманкім. Але людзі, — суседзі лесу — не разумелі ягонае гаворкі й ўсе лясныя тайніцы заставаліся ім няведамыя...

Каля лесу, абапал выгану, разаслаўся мякі дыван сенажацяў, які дасягаў на ўсходзе ўзгорку, дзе ў халадку хвойніку, пад дубовымі крыжамі, спачывалі першыя жыхары вёскі... На захадзе ён падыходзіў да гранічных слупоў графскіх сенажацяў.

Уздоўж рэчкі цягнулася парэзанае межамі шырокае поле. Пераплятанка вузейшых і шырэйшых ніваў, пакрытая розным збожжам, была падобная да шматкалёрнае паласатае посьцілкі. Шырыня нівы сьветчыла аб багацьці ейнага ўласьніка. Калі ніва была вузейшая, дык і ў гаспадара ейнага з кажнага кутка пазірала нястача... Скрозь па ўсім полі, як сьветкі таго, што й тутка шумела даўней пушча, сям-там стаялі разложыстыя й сухаверхія дубы... Вёска, гэткім чынам мела ўсё: лес, рэчку, сенажаці, палі... Чаго-ж можна было вымагаць яшчэ?

БЕЛАРУСКІЯ ДУДАРЫ... І ПАРТЫЯ

(канец)

гэтымі інструмэнтальнымі арнамэнтамі!

У 30-тых гадох у Менску арганізуецца ужо дзяржаўны ансамбль народных інструмантаў самперш з цымбалаў, а пазьней, калі ансамбль ператвараецца ў дзяржаўную аркестру народных інструмэнтаў (пры Філярмоніі), дык ідзе й пашырэньне ягонага інструмэнтарыя. Асноваю аркестры застаюцца, аднак, цымбалы, якія ўжо складаюць ладную групу (накшталт смычковай, струннай групы у сымфанічнай аркестры), з высока й нізка настроенымі інструмантамі (цымбалы сапранавыя, альтовыя, тэнаровыя, басовыя й кантрабасовыя). Як духавыя інструманты (на месца флейты фаготу й кляриэту сымфанічнае аркестры) выкарыстоўваліся дудкі, жалейкі, а таксама галасы баянаў (гармоніку). Былі ў складзе гэтае аркестры й дзьве леры, якім, аднак, гэтак і не далі належнага ім арыгінальнага месца.

З ударных інструмантаў былі ў аркестры бубны, барабан, талерхі, трэзаль ды інш. Да гэтае, сьпярша яшчэ аматарскае аркестры дадалі прафэсыйных кіраўнікоў (Клаўс, Сяменаў, Самохін), прыцягнулі лепшых кампазытараў да складаньня рэпэртуару і ў канцы 30-ых гадоў дзяржаўная аркестра народных інструмэнтаў БССР у складзе звыш 40 асобаў сталася вельмі цікаваю й запраўды каштоўнай культурнай адзінкай. Яна выконвала ужо складаную (навет сымфанічную) праграму самастойна й суправаджала выканальнікаў-сьпевакоў, што выступалі з беларускімі арыямі ды песьнямі.

Выступы гэтае аркестры ў Маскве мелі вялікую ўдачу й прафэсыйная крытыка яе вельмі хваліла. Для аркестры патрэбныя былі кадры прафэсыйных выканаўцаў і Менская Беларуская Кансэрваторыя ўвяла ў сваю навучальную частку клясу беларускіх народных інструмантаў (цымбалаў).

Жаданьне пашырыць духавую групу аркестры прывяло да навуковай і практычнай працы над тым, каб з беларускіх дудкаў і жалейкі стварыць высокія й нізкія галасы, надаць ім поўнае харавое гучаньне. Аднак, гэтая вельмі цяжкая справа ішла з перашкодамі, (калярыт гучаньня пры досьледах зьнікаў).

Вайна зусім спыніла дзейнасьць аркестры, інструмэнтары згарэў, расьцярушыліся па сьвеце й выканаўцы. Аднак, у гады нямецкае акупацыі усёткі ўдалося адшукаць жменьку музыкаў ды зладзіць невялікі цымбальны ансамбль, кіраўніком якога быў кампазытар Самохін.

Цікава, што прадстаўнікі савецкае ўлады сачылі за беларускім інструмэнтарам вельмі пільна, імкнучыся ўвесьці й сюды партыйнасьць. Як і на самадзейных алімпіядах, гэтак і ў тэатры скрыва пагледалі на кажную спробу пашырэньня інструмэнтарыя старымі беларускімі інструмантамі, баючыся „нацдэмаўшчыны". Гэтак, на сцэну на дапушчаліся дуды й леры. Дуда-ж, якраз, найболш характарны, арыгінальны й своеасаблівы інструмант у старавечнай практыцы беларускае народнае музыкі.

Падрыхтоўкі да паказу беларускага мастацтва ў Маскве (Дэкада Беларускага Мастацтва), аднак, дазволіла абвесьціць і перагляд беларускіх дудароў, якіх партыйнае кіраўніцтва, у вялізарнай бальшыні чужынцы — расейцы, ніколі яшчэ ня чулі й ня бачылі. Самперш думалі, што перагляд гэты нічога ня дасьць, таму, што, пэўне, і музыкаў гэткіх ужо ніідзе няма. Якое-ж было зьдзіўленьне ўсіх, калі ў Менск прыехала 26 дудароў з розных ваколіцаў, пераважна-ж з Барысаўшчыны!

Цяжка сказаць, хто больш гаманіў, шумеў ды цешыўся на гэтым паказе дудароў — ці выканаўцы на сцэне, ці публіка ў залі? Дудары з мяхамі пад пахаю й трубкамі ў роце выраблялі проста цуды. Асабліва вылучаўся адзін барысаўскі дудар, ужо паджылы чалавек (усе былі людзі старэйшыя, моладзь удзелу ў пераглядзе дудароў ня брала), прозьвішчам Стась. Беларускія скокі ў ягоным выкананьні, ягоная тэхніка ды тэмпэрамэнт аж усхвалявалі былі слухачоў. Гэта быў запраўды дзіўны й прыгожы паказ і сам прадстаўнікі ўладаў захапіліся ім. Было ўзьнятае пытаньне, каб паслаць Стася й двух ягоных сяброў на дэкаду ў Маскву. Але вышэйшае кантрольнае „ідэалягічнае вока" сакратара ЦК Беларусі Панамарэнкі на спала. Панамарэнка ацаніў прапаганду беларускага дударства рэчай шкоднай.

— „Вы што-ж, экзотыку беларускай нацдэмаўшчыны везьці ў Маскву хочаце? " — сказаў ён... і дудары нашыя ў Маскву не паехалі. Зьбянтэжаныя й навет напалоханыя арганізатары, даўшы Стасю „для вока" узнагароду ў 100 рублёў, пасьпяшыліся выправіць беларускіх дудароў-пераможцаў якнайхутчэй да хаты, у глухія калгасы, дзе яны атрымалі неўзабаве „параду" кінуць свае дударскія забаўкі, каб партыя на іх не крыўдавала, ды каб і яны пазьней не крыўдавалі на партыю, калі-б імі мелі зацікавіцца органы савецкае бясьпекі.

Пэўне й дагэтуль ляжаць там недзе па цёмных кутках беларускія дуды, але пэўнае й тое, што прыйдзе час, калі іх выцягнуць на сьвет Божы выдаленыя старыя мастакі-дудары ды зайграюць вясёла, імпэтна для ўсяго беларускага народу.

М. М.

Аб хворых пытаньнях

не спыненьне дапамогі змагаром за волю сваіх народаў, як гэта раіць сп. Вэйнбаўм, а даць ім усё магчымае падтрыманьне, чаго, аднак, да апошняга часу ня было. (Згадаем хоць-бы адмаўленьне беларускіх перадачаў у „Голасе Амэрыкі" — Рэд.). У гэтым — і толькі ў гэтым — удача ўсяго наагул змаганьня з бальшавізмам, хай сабе й наўсуперак шавіністычным імкненьням расейскае эміграцыі. І ў гэтым і ідэалі волі, за які памiралі на працягу вякоў найлепшыя людзі сьвету.

Цёмнаму-ж імпэрыялізму, якім бы колерам ён не накрываўся, пад якой ідэяйбы не хаваўся, — прыйшлі канцы. Бо прапаганда, калі яна хлусіць, удачы мець ня будзе.

І яшчэ адна заўвага: нячуванае выступленьне рэдактара „Новага Русского Слова" адбылося, як гэта ня дзіўна, з трыбуны Інстытуту дзеля вывучэньня гісторыі й культуры народаў СССР і перад прадстаўнікамі гэтых народаў, навет нашымі беларускімі навукоўцамі. Дык што-ж адказалі і ці дамагаліся адказаць сп. Вэйнбаўму згаданыя прадстаўнікі народаў, якім сп. Вэйнбаўм адмаўляе наагул права на існаваньне? І якое-ж цяпер самаадчуваньне ў гэтых зьбэшчаных „нацыяналаў"?

ДЗЕНЬ ЛЯЯЛЬНАСЬЦІ

Як і ў мінулыя гады, 2-га ТРАЎНЯ адбудзецца ў Нью-Ёрку ПАРАД ЛЯЯЛЬНАСЬЦІ, арганізаваны Штабам Амэрыканскіх Вэтэранаў Замежных Войнаў пры ўдзеле ўсіх тых, што жадаюць выявіць сваю ляяльнасьць у дачыненьні Задзіночаных Штатаў Амэрыкі й сваю наважнасьць да змаганьня з ворагам усяго сьвету — камунізмам.

Нашая нацыянальна-сьведамая эміграцыя брала ўдзел у Паходзе Ляяльнасьці у мінулыя гады і, бясспрэчна, выйдзе ў дні 2-га траўня шчыльнымі беларускімі радамі на вуліцы Нью-Ёрку й сёлета.

Гэтым мы зазначым ня толькі нашую ўдзячнасьць ЗША, якія далі нам прытулак і магчымасьць жыць палюдзку, але й нашую салідарнасьць із іншымі народамі, паняволенымі маскоўскім камунізмам, у змаганьні за вызваленьне нашых краінаў. Летась, не зважаючы на жудаснае надвор'е, на няспыханны дождж, беларусы Нью-Ёрку й ваколіцаў пастараліся годна паказаць нашую нацыянальную групу. Трэба, каб і сёлета, незалежна ад таго, якая пагода будзе ў гэты дзень, і беларускія арганізацыі, і асобныя беларускі й беларусы выйшлі ў Паход Ляяльнасьці усе, як адзін. Чым большая будзе нашая група, тым паважней прадставімся мы перад амэрыканскімі ўрадавымі дзейнікамі ды іншымі нацыянальнасьцямі, тым выразьней пакажам усім, што мы — не адзінкі, адарваныя падзеямі ад роднага народу й закіненыя на чужыну, а суцэльная, задзіночаная, вялікая палітычная эміграцыя, якая будзе наважна змагацца за свой народ і Бацькаўшчыну, што пакутуюць сяньня пад нячуваным камуністычным тэрорам, аж да перамогі.

Каб хоць часткава паказаць чужынцам прыгаство нашага народнага мастацтва, — просіцца ўсіх беларусаў, якія маюць нацыянальную вопратку, апрануць яе у Дні Ляяльнасьці. Асабліва маляўнічая жаночая беларуская вопратка, бяссумлеўна дадасьць характарнага колеру й прыгаства ня толькі ўсёй нашай, групе, але спрычыніцца й да прынаднага выгляду нашых жанчынаў ды дзяўчат.

Ад працы ў гэты дні належыць, бясспрэчна, звольніцца. Гэта павінны зрабіць усе, каму дарагая беларуская справа.

Дакладны час і месца зборкі беларускае групы у Дні Ляяльнасьці будзе пададзены да ведама беларусаў Нью-Ёрку й ваколіцаў пазьней, праз адмысловыя ґаведамленьні.

Галоўная Управа БАЗА

Грошы на газэту „Беларус" прыслалі:

Сп. М. Пагарэльскі	2.— дал.
Сп. Ч. Будзька	2.50 дал.
Сп. Л. Бяленіс	2.50 дал.
Разам	7.— дал.

З Беларускага Жыцьця

У Беларускім Інстытуце

Урад Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва паведамляе, што плянаваны на суботу 25 красавіка рэфэрат, прысьвечаны жыцьцю й творчасьці паэты-узвышэнца Ул. Жылкі, што загінуў у бальшавіцкай ссылцы, пераносіцца на травень месяц. У суботу-ж, 25 красавіка Інстытут ладзіць у памешканьні Беларускае Хаткі навуковае паседжаньне з дыскусіяй на тэму „Whiteruthenia" ці „Byelorussia", на якую запрашаюцца як сябры Інстытуту, гэтак і ўсе беларусы наагул. Пачатак паседжаньня а 7 гадз. увечары. Уваход вольны.

АГУЛЬНАБЕЛАРУСКІ СХОД У НЮ-ЁРКУ

У нядзелю 26-га красавіка г. г. а першай гадз. папаўдні (зараз пасьля літургіі) ў залі пад царквою сьв. Тройцы (435 Іст, 4-ая вуліца) адбудзецца агульны сход сяброў БАЗА, што жывуць у мэтраполіі Нью-Ёрку, дзеля выбару Управы БАЗА Аддзел Нью-Ёрк. Галоўная Управа БАЗА просіць усіх сяброў і сябровак БАЗА абавязкава прыбыць на гэты сход, каб споўніць свой грамадзкі абавязак, бяручы актыўны ўдзел у згаданых выбарах. Пасьля выбараў на сходзе будуць абмяркованыя ўсе справы, зьвязаныя з жыцьцём беларускае калёніі ў Нью-Ёрку. Беларусы — не сябры БАЗА — запрашаюцца на сход як госьці.

ВЯЛІКОДНЫ ВЕЧАР

Вялікодны вечар, аб якім паведамлялася у мінулым нумары нашае газэты, мінуў у вясёлым, сардэчным настроі.

Гуканьне вясны, вясновыя беларускія песьні, танец вясны, песьні валачобнікаў — выкананыя нашаю нястомнаю, ахвярнаю моладзьзю, усё гэта яшчэ раз прыгадала нам мінулае, перанесла нас думкамі й пачуцьцямі на Бацькаўшчыну, і ў гэтым якраз і ёсьць галоўная вартасьць усіх гэткіх імпрэзаў.

Але не бяз значаньня для нас і матар'яльны бок нашых вечарынаў. Удача кажнага нашага канцэрту, кажнае вечарыны спрычыняецца да таго, што яшчэ колькі нашых братоў у Эўропе, калекаў, сухотнікаў — атрымліваюць гэтак неабходную ім дапамогу, або можа быць зьдзейсьненая й якая іншая добрая беларуская справа, бо блізу ўсе нашыя імпрэзы — дабрачынныя. Добры даход даў і буфэт, які гэтым разам уяўляў сабою традыцыйны вялікодны стол з кумпяком, кілбасамі, фарбаванымі яйкамі, сырам, пірагамі ды інш. традыцыйнымі беларускімі вялікоднымі прысмакамі. Пад канец вечарыны быў разыграны на латарэі прыгожа сьпечаны індык.

САКАВІКОВАЕ СЬВЯТА У ДЭТРОЙЦЕ

У нядзелю 29-га сакавіка сёлета, беларускі Дэтройт ладзіў сьвяткаваньне 35-ых угодкаў абвешчаньня Незалежнасьці Беларускае Народнае Рэспублікі. Сьвяткаваньне было наладжанае адмысловым камітэтам, пакліканым пры Дэтройцкім аддзеле БАЗА. Першая частка сакавіковае ўрачыстасьці выпала на панядзелак 23-га, калі з Дэтройцкае радыёстанцыі быў паданы адным з сяброў мясцовае управы БАЗА вельмі добра апрацаваны рэфэрат на тэму вялікіх падзеяў 1918 году.

У нядзелю 29-га, у Украінскай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царкве быў адслужаны урачысты малебен за Беларускі Народ. Прыйшлі памаліцца за яго ня толькі мясцовыя беларусы, але й тыя, што жывуць у далёкіх ваколіцах. Айцец Білецкі у шчырым і глыбокім казаньні у прысутнасьці беларускай мове горача вітаў прысутных беларусаў зь вялікім днём Сакавіковага Акту й жадаў далейшае вытрываласьці на шляху да адбудаваньня вольнае Беларускае Рэспублікі. Хор цудоўна выканаў беларускую нацыянальную малітву „Магутны Божа". За схіленым уніз бел-чырвона-белым сьцягам нізка схіляліся ў малітве галовы...

Апошняя частка сьвяткаваньня — супольная бяседа зь невялічкай мастацкай праграмай, была адчыненая старшынёй Камітэту сьвяткаваньня сп. П. Кулешом, які адзначыў вялізарнае значаньне Акту 25 Сакавіка ў нашай гісторыі ды заклікаў усіх беларусаў да належнага выкананьня сваіх грамадзкіх і нацыянальных абавязкаў.

У кароткіх словах вітаў прысутных із сьвятам і прадстаўнік беларускае студэнцкае грамады у Лювэне (Бэльгія).

Вельмі мілыя дэклямацыі і сьпевы беларускіх дзетак, а таксама патрыятычныя й вайсковыя песьні, адсьпяваныя ўсімі прысутнымі, прыгадалі кажнаму усьцяжнае змаганьне за Незалежнасьць Бацькаўшчыны ды ўзьнялі на духу ці аднаго удзельніка гэтага урачыстага дня.

Назаўтрае у Дэтройцкай газэце „The Detroit News" быў зьмешчаны рэпартаж аб сьвяткаваньні ў Дэтройце 35-ых угодкаў абвешчаньня Незалежнасьці Беларусі.

Я. З.

ПАДЗЯКА

Аддзел БАЗА Саўт-Рывэр — Ню-Брансвік гэтым шчыра дзякуе ніжэй падазненым асобам, якія зьлажылі ахвяры на „чырвонае ячэйка" для беларусаў у Эўропе.

1. Я. Падарожны	1.30
2. Б. Даніловіч	5.00
3. В. Стома	5.00
4. М. Войтэнка	2.00
5. Г. Гэльвіг	0.50
6. Жодуан	2.00
7. Кабушкі	3.00
8. В. Машанскі	1.00
9. Я. Азарка	2.00
10. Д. Дзядовіч	2.00
11. Ф. Каранеўскі	2.00
12. М. Філіповіч	1.00
13. П. Кажура	2.00
14. А. Корбут	2.00
15. П. Талмачэвец	1.00
16. А. Будзька	1.00
17. В. Харавец	1.00
18. Ж. Круцька	1.00
19. Х.	3.00
20. Шуль	1.00
21. Ханяўкі	5.00
22. Я. Місюль	1.00
23. Я. Дубяга	1.00
24. М. Дубяга	1.00
25. М. Сільвановіч	1.00
26. М. Лабовіч	1.00
27. Раманавы	1.00
28. Алтухоў	0.50
29. Я. Чыгіровіч	2.00
30. Я. Барысэвіч	1.00
31. С. Зяневіч	1.00
32. М. Багоня	1.00
33. В. Міхайлоўскі	1.00
34. В. Бабёр	3.00
35. В. Сасноўскі	1.00
36. У. Лосік	1.00
37. А. Балкоўскі	1.00
38. Родзька і Русак	5.00
39. У. Шульжыцкі	1.00
40. М. Сокал	3.00
Усяго	$ 69.00

РЭФЭРАТ У НАВУКОВЫМ Т-ВЕ СКАРЫНЫ

У суботу 2 мая ў Крывіцкім Навуковым Т-ве Пр. Скарыны Др. Я. Станкевіч прачытае рэфэрат на тэму: „Паходжаньне насельніцтва этнаграфічнай Расіі". Рэфэрат будзе ў памешчэньню Украінскага Клюбу, 149 2 Эвэню (паміж 9 і 10 вул.). Пачатак у 7 гадз.

КРАЕВЫ ЗЬЕЗД БН-ДП У ЗША

21-22 лютага ў Нью-Ёрку адбыўся краёвы зьезд Беларускае Нацыянал-Дэмакратычнае Партыі. Зьезд абмеркаваў сьцяг актуальных праблемаў з нутранное й вонкавае палітыкі ў беларускім вызвольным руху. Ён пацьвердзіў сваё далейшае вызнаньне Рады БНР за адзіны законны дзяржаўны цэнтар акупаванае савецкай Расеяй БНР і БНЦ — за кардынацыйны цэнтар беларускіх палітычных партыяў і групаў. Сярод прынятых пастановаў зьезд прыняў пастанову, у якой заняў нэгатыўнае становішча да дасюлешнае дзейнасьці г. зв. Амэрыканскага Камітэту Вызваленьня Народаў Расеі, які, падтрымліваючы адзінанедзялімаўскія імкненьні расейскіх імпэрыялістычных арганізацыяў на эміграцыі, стварыў г. зв. КЦАБ, статут і палітычная пляцформа якога выключаюць усялякія магчымасьці супрацоўніцтва зь ім палітычных арганізацыяў беларускага народу.

НА ФОНД НАБЫЦЬЦЯ БЕЛАРУСКАГА ДОМУ ПАСТУПІЛІ:

Ад Пятра Пецько	50 дал.
Ад С. Стаськевіча	50 дал.
Ад М. Міцкевіча	50 дал.
Разам	150 дал.
З папярэднімі	1635 дал.

Путы на творчасьці

НАД ЧЫМ І ЯК ПРАЦУЮЦЬ ГАРАДЗЕНСКІЯ МАСТАКІ?

Савецкая прапаганда патрабуе ад усіх галін творчае працы „высокай ідэйнасьці". Пытаньне гэтае ня сыходзіць з парадку дня паседжаньняў ды сходаў падсавецкіх пісьменьнікаў ці мастакоў, з бялонкаў камуністычных газэтаў ды часапісаў. Камуністычная прапаганда патрабуе й высока ідэйных літаратурных твораў і фільмаў, і абразоў... Незд'емнай часткаю гэтае „высокай ідэйнасьці" павінен быць, да таго-ж — „хвалючы зьмест", з абавязкавым адлюстраваньнем „цудоўнай савецкай рэчаіснасьці".

Аднак, усе гэтыя патрабаваньні й заклікі застаюцца, пераважна, адно пустым гукам. Мастакі чамусьці не патрапяць дадаць таго, што вымагае ад іх камуністычная прапаганда. Дзень пэ дні працаўнікі г. зв. ідэалягічнага фронту выслухоўваюць абрыдныя навучаньні, а тэмаў ...як ня было, так і няма. Здольныя, талеиавітыя савецкія пісьменьнікі прабуюць уцячы ад „цудоўнай рэчаіснасьці" ў глыбіню гістарычных часоў, пішучы гістарычныя аповесьці. Іншыя адлюстроўваюць у сваіх творах жыцьцё й чыны вялікшых і малых расейскіх заваёўнікаў, людзей навукі і, асабліва, розных вынаходнікаў, у бальшыні выпадкаў выдуманых, каб толькі давесьці сьвету, што гэтага хоча камуністычная прапаганда, што ўсе вынаходы на сьвеце ...зробленыя расейцамі. Мастакі-ж, пераважна, малююць партрэты й постаці „правадыра", або займаюцца справамі, якія ня маюць нічога агульнага з высокай годнасьцяй мастака.

У абласным цэнтры сяньняшняе БССР — Горадні ёсьць даволі вялікая група мастакоў. Ёсьць там навет і адмысловая мастацкая майстэрня. Назва ейная вельмі гучная, хоць і не зусім зразумелая: „Гарадзенская майстэрня беларускага аддзяленьня мастацкага фонду СССР". Выглядае, што ўсе тыя мастакоў складаюць фонд СССР, а ў Горадні месьціцца філія беларускага аддзелу гэтага агульнасаюзнага фонду. Майстэрня мае, аднак, і іншае прызначэньне. У Савецкім Саюзе-ж усе бакі жыцьця, працы й дзейнасьці павінны мець арганізаваную форму! Вось-жа й згаданая майстэрня бярэ заказы на творы мастакоў ад зацікаўленых арганізацыяў, установаў, а таксама й паасобных грамадзян.

Яшчэ ў 1950 годзе гарадзенская майстэрня арганізавала была выстаўку працаў сяброў, аб'едналых мастакоў. Як пада газэта „Зьвязда", жыхарства Горадні незвычайна цікавілася выстаўкай і не наведала „каля 15 тысяч чалавек". Гэты лік наведвальнікаў, праўда, вельмі сумлеўны, бо яшчэ да вайны ў Горадні лічылася усяго каля 55 тысячаў жыхароў, а пасьля вайны іх шмат паменшала. Але, як адзначае „Зьвязда", наведвальнікі выстаўкі, бяз розьніцы, ці было іх 15 тысячаў, ці менш, — ня былі задаволеныя творамі сваіх мастакоў, бо між імі ня было ані воднага „прысьвечанага гераічнай працы савецкіх людзей, перадавікоў прамысловасьці сельскай гаспадаркі, дзеячоў навукі, культуры, карцінаў, якія адлюстроўвалі-б гераічныя старонкі гісторыі нашага народу, слаўны шлях бальшавіцкай партыі, карэнныя зьмены, што адбыліся на Гарадзеншчыне за гады савецкае улады"... Адзін з наведвальнікаў запісаў быў у кнізе, што „мастакі Горадні недараваньна слаба, адлюстроўваюць у сваіх работах нашае выдатнае сёньня, нашу пудоўную рэчаіснасьць і вельмі захапляюцца пэйзажамі", якія „Зьвязда" называе „павархоўнымі і рыхлымі па форме".

Спынімся, цяпер над тым, чым-жа займаліся мастакі пасьля таго, як паказалі на выстаўцы свае творы? Паводле газэты, крытыцы не ўдалося накіраваць іх на належны творчы шлях і бальшыня зь іх выбрала сабе спакайнейшую й больш прыбытковую дарогу. Гэтак, мастак Дмухайла „узяўся пісаць лёзунгі для гарадзенскага малочнага заводу", бо гэтая галіна „творчае працы" і добра узнагароджваецца „нагурою" й рызыкі ніякай не нясе, таму што за зьмест лёзунгаў Дмухайла не адказвае. Іншы мастак — Парахня зрабіў некалькі дыяграмаў для будаўнічага й фанернага трэстаў і таксама не шкалуе, што адыйшоў ад „гераічнае рэчаіснасьці", бо спрытна складзеныя дыяграмы аплачваюцца ў Савецкім Саюзе шмат лепш, чымся найменш навет „рыхлы" пэйзаж. Выканаў Парахня, судзячы з асьветчаньняў „Зьвязды" яшчэ й іншыя гэткія-ж творчыя працы — ён намаляваў праэкт блянку для гарадзенскага камітэту фізкультуры й спорту. А мастакі Віcловіч і Арнаўтаў заняліся маляваньнем таблічкаў ужо непасярэдна для „цудоўнай савецкай рэчаіснасьці": „Ня курыць", „Не пляваць", „Спушчайце ваду" й г. д. Як адзначае „Зьвязда", гэтыя мастакі гэтак захапіліся сваёй „хвалючай" працай, што напрацягу колькіх год „не стварылі ніводнага значнага твору".

(Канец у наступным нумары)

В. Крыніцкі